

Den reformace

1. Den reformace?

„Čiňte pokání“ a „Musíme projít mnohým utrpením“. Těmito dvěma biblickými reminiscencemi zarámoval MARTIN LUTHER 95 tezí *proti odpustkům*, které údajně 31.10.1517 přibil na dveře zámeckého kostela ve Wittenbergu. Němečtí protestantští historičtí theologové sice na přelomu 50tých a 60tých let uplynulého století zpochybnili nejprve datum a pak samu historicitu tohoto „vyvěšení“ či spíše „přibití tezí“ („Thesenanschlag“), nicméně protestantský svět – luterský přirozeně více než kalvínský, ale v menší míře i svět kalvínský – si zvykl nahlížet na tento den jako na hodinu zrodu reformace, ať už historikové říkají a budou říkat cokoli. Tedy naše Dobytí Bastily, náš Výstřel z Aurory, naše Národní třída. Na dnešních bronzových vratech zmíněného kostela dnes najdete všech 95 tezí na kovových dveřích – přežily tam i desetiletí komunistického atheismu. (Chtěl jsem vám ukázat obrázek, na němž stojíme v hloučku theologů před těmi dveřmi také L.Beneš, M.Prudký a já, ale nenašel jsem ho.) Evangelickou theologii ovšem ve skutečnosti odstartoval jiný okamžik: onen dnes obtížně datovatelný Lutherův „zážitek ve věži“ („Turmerlebnis“). Je ovšem přirozené, že jako vzpomínkové datum se hodí lépe veřejný počín s hlasitým bušením kladivem než exegetický objev nad Bibli v nočním tichu pracovny.

Malou zpátečku. *Za první.* Teze nejsou určeny obecně veřejnosti jako takové, nýbrž speciálně veřejnosti universitní, popř. spouřivé. Nevyzývají wittenberské křesťany k provedení církevních reforem a už vůbec ne měšťany k občanským nepokojům, zvou akademickou obec k učené disputaci. Tedy spíš něco jako vývěska na vstupních dveřích na fakultu o konání veřejné obhajoby disertace než happeningy Romana Týce nebo Romana Smetany.

Za druhé. Obsahově jsou teze (kdo by si je chtěl přečíst, nechť si vezme jeden exemplář obtížně dostupného anonymního českého překladu domů; sám jsem si je jako nadšený konfirmand koupil za jednu východní marku jako turista v kostele v tehdejší NDR) dost krotké, žádná „theologie kladivem“. Odpustky se tu ještě připouštějí, očištec drží, papežský primát principiálně neproblematizuje atd.

Za třetí. Naprostá většina tezí je vysoce neaktuální. Přirozeně. Co bylo aktuální v katolické církvi pozdního středověku, nemůže být aktuální v evangelické církvi postmoderny! Bez historického komentáře se Lutherův text dnes nedá vůbec číst. Nebo snad víte – teď se ptám jako učitel, ne jako farář – milí studenti, milé studentky evangelické theologie, co to byly/jsou *odpustky*? Můj syn Anselm se ve škole učil, že prý když ve středověku někdo bohatý a mocný zabil někoho chudého a pak se z toho vyzpovídal, pan farář (který byl na straně bohatých a mocných) mu to odpustil. A víte, co to je/má být *očištec*? Ale dost, nebudu se plést Martinu Wernischovi do řemesla, vracím se z katedry na kazatelnu. Kdyby dnešní *Den reformace* nepadl na středu, přešel bych ho – jako většina českých a moravských evangelických farářů – bez povšimnutí. Ozval se ovšem (z katedry praktické theologie!) názor, že by měl tu dnes měl kázat „Luther“. Ten však odjel mimo Prahu, a mně nezbyvá, než abych si zahrál na Luthera sám. A učiním tak s odpuštěním „katolicky“. Nebudu poslušný rady DIETRICH A BONHOEFFERA z jeho *kázání na Den reformace 1932*: „Dopřejte mrtvému Lutherovi konečně pokoj, slyšte slovo evangelia, čtete Bibli, naslouchejte slovu Božímu samému.“ (GS 4,96) Tedy nehodlám vás bavit legendárními historkami o augustiniánském mnichovi. Ale nebudu kázat na biblický text. Připomenu sobě i vám několik Lutherových tezí. Domnívám se, že tak smím učinit proto, protože tyto teze obsahují – vedle mnohé nám ne vždy srozumitelné polemiky – také i nám srozumitelné *evangelium*. Toto evangelium se pokusím vytáhnout „na světlo Boží“.

2. První a poslední teze.

2.1. První dvě teze: Čiňte pokání.

1. *Když náš Pán a mistr Ježíš Kristus řekl: Čiňte pokání, chtěl, aby celý život věřících byl pokáním. 2. Tomuto výroku nelze rozumět ve smyslu pokání svátostného, tj. zpovědi a dostiučinění, udíleného kněžství.*

Na počátku reformace jako světodějné události stojí výzva *k pokání*. Tedy, aby nevznikl omyl. Ne že bychom my měli volat *jiné* ku pokání. Ne. *My sami* jsme voláni ku pokání. „Ecclesia reformata semper reformanda!“ Jen ta církev se smí nazývat obnovená, slovem Božím reformovaná, která se napořád znovu reformuje, tedy sebe sama vystavuje obnovující moci a síle Božího slova. (Čtete čítanku AMEDEA MOLNÁRA *Slovem obnovená! Čtení o reformaci*, 1977. Molnárův poslední komentář k poslednímu oddílu knihy *Nedokončená reformace* končí slovy: „Ecclesia reformanda quia reformata.“ „Církev, která se má reformovat, protože je reformovaná.“ Volně: Církev, která potřebuje reformaci, právě proto, že reformací kdysi prošla.) BONHOEFFER v již zmíněném kázání na Den reformace varuje před skutečností, že nás jako protestanty zaměstnává *náš protest* proti sekularismu a katolicismu, nemravnosti a nevěře, dogmatu a autoritě, ale nechceme slyšet, jak *Bůh* protestuje proti nám a proti našemu protestování. „Protestantismus neznamená náš protest proti světu, nýbrž Boží protest proti nám.“ (Tamt. 95)

Naštěstí nám zřejmě nehrozí, že by někoho z nás napadlo číst Lutherovy teze jako *útok na teorii či praxi dnešní katolické sakramentologie*. Časy se změnily, a to, církvi div se, tentokrát k lepšímu. Zná snad někdo z vás nějakého katolíka, který by si kupoval odpustky? Dokázali byste mně jmenovat jediného katolického křesťana, který by odporoval 43. tezi, že „*ten, kdo dává chudému a pomáhá potřebnému, činí lépe, než kdyby kupoval odpustky*“? – Obracel se snad někdo z nedávných papežů na věřící s prosbou o tok peněz do Říma? Tezi 47., že „*papež potřebuje mnohem více modlitby než peníze*“, by Benedikt XVI. po mém soudu bez mrknutí oka podepsal. – A že ve svátosti smíření je na prvním místě pravá lítost (srov. teze 35-36) a zvěstování Božího slova je třeba věnovat více času než hlásání všemožných církevních ustanovení (srov. teze 53-54), jsou prakticko-theologické zásady, z níž dnes vycházejí profesori katolické pastorálky a homiletiky nejen v Římě, ale i v Dejvicích. – A naopak. Dnešní evangelický sakramentolog bude argumentovat 1. tezí proti institucionalizované zpovědi, tedy *svátosti smíření*, jen velmi opatrně a ne bez váhání. Neváhal snad sám Luther, zda nemá v biblickém duchu ponechat v evangelické církvi tři svátosti? A neptá se řada evangelických theologů několika generací, spolu s D. BONHOEFFEREM, zda bychom neměli svátostné zpovědi otevřít dveře do našich církví?

Dobře, reformace jako reformace ne jiných církví, ale především jako reformace vlastní církve. Ale šel bych ještě dál. Ať už spatřujeme v Lutherovi jednoho z patronů moderního západoevropského náboženského individualismu, ne-li přímo subjektivismu, nebo nikoli, v 1. tezi má na mysli „*všechny věřící*“, tj. každého věřícího osobně. *Život křesťana je permanentní pokání!* To neznamená stálé sebezkoumání a sebeobviňování, škarohlídství a podezřívavost a nedůvěru, natož pak masochismus či flagelanství. Luther se dokázal radovat ze života, a jak! Stálé pokání neznamená, že užívám darů života se špatným svědomím, nýbrž že vím, že není dne, abych byl bez hříchu, neměl co vyznávat, čeho litovat, z čeho se kát, kde usilovat o nápravu. A právě tady bych rád doktora Martina biblicky doplnil. Tváří v tvář dušičkové atmosféře, v předvečer svátku Všech svatých, je třeba nahlas říci: Hnací silou pokání nejsou trouby Posledního soudu. Ježíš neotevřel své veřejné působení slovy: Čiňte pokání, *protože bude brzy konec světa* nebo *protože jinak přijdete do pekla*, nýbrž: Čiňte pokání, *protože se přiblížilo Boží království*. A Luther by možná upřesnil: Čiňte pokání, *protože jste pokřtěni*. Čiňte pokání, *protože jste křesťané*.

2.2. Poslední čtyři teze: Kříž.

„92. *At' tedy jdou k šípku všichni ti proroci, kteří říkají Kristovu lidu: Mír, mír – ačkoli o žádný mír nejde.* 93. *Dobře si počínají proroci, kteří Kristovu lidu říkají – Kříž, kříž, ačkoli o kříži nikdo nechce slyšet.* 94. *Je třeba vybízet křesťany, aby následovali svou hlavu Krista strážněmi, smrtí a peklem* 95. *a tak raději mnohou strážní vcházení do nebe nežli spoléhali na falešný smír.*“

Závěr tezí potvrzuje představu reformace jako prorockého hnutí, obraz reformátora jako starozákonního proroka, burcujícího církev z náboženského spánku. „Hieremias redivivus“, novodobý Jeremjáš! Frontální útok na falešné náboženské jistoty, jako byly a jsou spoléhání na chrám, na bohoslužebný provoz, na kult, a na kněžstvo, na faráře. Prorocká výzva: Nehlásejte pokoj tam, kde ve skutečnosti není pokoje. Nepropagujte kvietismus, je-li na místě aktivismus. A naopak: Nezatajujte, že vždy – tedy i v dobách politického míru a hospodářské prosperity – život křesťana na tomto světě byl, je a bude životem pod křížem, životem ve znamení kříže. Lutherova formulace závěrečné, 95.teze upomíná na slova z Apoštolských skutků (Sk 14,22b): „Musíme projít mnohým utrpením, než vejdemo do Božího království.“ Pokud toho budeme pamětlivi, nebudeme se chovat jako ti naši spoluobčané, kterým byl reálný kapitalismus dobrý v době prosperity, zatímco v době krize hledají pomoc u komunistů.

3. Ústřední teze: Evangelium.

62. *Pravý poklad církve je svatosvaté evangelium slávy a milosti Boží.*

V *Resolutiones*, podrobných výkladech svých odpustkových tezí (1518), dodává k 62.tezi Luther obšírnější komentář. Postihuje v něm samo jádro každé reformační nebo chcete-li evangelické teologie:

„Uslyší-li hříšné svědomí líbeznou zvěst evangelia, opět oživne, zajásá a zaplesá a je plno důvěry. Už se nebojí smrti, ba ani pekla. Tak vychází z evangelia pravá sláva Boží, když jsme vyučováni, že zákon byl a ještě bude naplněn nikoli skrze naše skutky, nýbrž skrze milost Boží; ne prostřednictvím toho, co jsme vykonali, nýbrž díky tomu, že věříme; ne prostřednictvím toho, že člověk Bohu něco nabízí a přináší, nýbrž prostřednictvím toho, že od Krista člověk všechno přijímá a bere.“ (Volně, s vynechávkami podle MüA 1, 316n.)

Reformace nebyla negativistickým hnutím proticírkevního odporu, jak se to stále namlouvá české veřejnosti ve frázích typu „Hus kázal proti církvi“. Reformátoři nechtěli církev rozbít, nýbrž opravit. Rozličná NE jsou v církvi oprávněná, pokud vycházejí z nějakého ANO a pokud k nějakému ANO směřují. Brojení proti karikatuře svátostného pokání mělo otevřít cestu ke skutečnému pokání podle Nového zákona. Upozadování všelijakých pokladů církve má smysl tam, kde dá vyniknout tomu pravému pokladu církve. „Každá velká teologie se rodí z pozitivních předpokladů. Neseme slavné i nešťastné jméno ‚protestanté‘. Svádí nás to neustále k negaci,“ napsal J.L. HROMÁDKA, nejznámější novodobý český luterán, ve skriptech *Přelom v protestantské teologii* (přednášky 1948-1949; skriptum 1956, 2.vyd. 1977, s.11). Buďme raději evangelíky než protestanty. Čiňme pokání, protože se přiblížilo království Boží. Amen.